

فصل سوم - درس یازدهم : انسان موجود اخلاق گرا

- انسان با مفهوم « اخلاق » آشناست و می تواند خوب و بد اخلاقی را درک کند.
- اخلاق و درک خوبی و بدی را می توان یکی از وجوه تمایز انسان از سایر موجودات دانست.
- این ویژگی آن قدر مهم است که برخی متفکران انسان را بر اساس همین ویژگی تعریف کرده و گفته اند :
- انسانی موجودی است اخلاقی که حُسن و قبح را درک می کند و کارهایی براساس این درک انجام می دهد.
- « فلسفه اخلاق » که یکی از اقسام فلسفه های مضاف است، در این باره بحث می کند تا ریشه های این ویژگی انسانی بیشتر شناخته شود.

➤ دسته بندی کارهای انسان

کارهای انسان را به طور کلی به دو دسته می توان تقسیم کرد :

❖ فعل طبیعی :

- کارهایی که انسان آنها را برای رفع نیازهای طبیعی خود انجام می دهد، از قبیل خرید مایحتاج روزانه، داشتن شغل برای کسب درآمد، استراحت، آشپزی، ورزش و تفریح .

❖ فعل اخلاقی :

- کارهایی هستند که مورد ستایش و تحسین یا مورد سرزنش و تقبیح قرار می گیرند؛ مانند احسان، گذشت، ایثار، وفاداری و مبارزه با ظلم و نابرابری
- یکی از مسائل مورد توجه فلاسفه، تفاوت این دو دسته کار است.
- پرسش اصلی این است که چه ویژگی هایی در افعال دسته نخست وجود دارد که باعث می شود آنها را « افعال طبیعی » بدانیم؟
- در مورد دسته دوم چگونه؟ چه ویژگی هایی این قبیل کارها را به « فعل اخلاقی » تبدیل می کند؟
- اساسا معیار فعل اخلاقی چیست و از کجا نشئت می گیرد؟ چرا قواعد اخلاقی مورد قبول عموم واقع شوند؟ آیا هر کس می تواند مطابق سلیقه و دیدگاه خود قاعده اخلاقی وضع کند و از دیگران بخواهد آن را رعایت نمایند؟ آیا اصول اخلاقی بسته به تحول و تفاوت فرهنگ ها و جوامع، متغیر و متفاوت اند؟

❖ دیدگاه هایی در مورد معیار فعل اخلاقی:

الف) فیلسوفان دوره یونان باستان (ب) فیلسوفان دوره جدید اروپا (ج) فیلسوفان مسلمان

➤ دیدگاه فیلسوفان دوره یونان باستان

❖ دیدگاه افلاطون

- فعل اخلاقی با سعادت و نیک بختی حقیقی آدمی رابطه دارد.
- فعل اخلاقی اگر در جهت سعادت حقیقی باشد، فضیلت محسوب می گردد .
- فعل اخلاقی اگر برخلاف سعادت باشد و باعث شقاوت گردد، رذیلت و بدی شمرده می شود.
- افلاطون در پاسخ به این سؤال که « در چه صورتی یک عمل در جهت سعادت است » می گوید :
در وجود انسان سه قوه اصلی فعال هستند :
- ✓ « قوه شهوت » : انسان را به سوی لذایذ و امیال فرا می خواند .
- ✓ « قوه غضب » : انسان را در برابر خطرها و موانع، دعوت به ایستادگی و عکس العمل می کند.
- ✓ « قوه عقل » خوب را از بد تشخیص می دهد و سعادت واقعی را شناسایی می کند.
- عمل انسان در صورتی در جهت سعادت است که بنا به فرمان و راهنمایی عقل انجام پذیرد.
- قوه غضب و قوه شهوت، تحت کنترل و حکومت عقل باشند با راهنمایی عقل عمل کنند .
- ✚ افلاطون می گوید؛ اگر عقل که از فضیلت حکمت برخوردار است، حاکم باشد :
- ✓ قوه شهوت « خویشتن داری » پیش می گیرد .
- ✓ قوه غضب متصف به « شجاعت » می شود .
- برابند و نتیجه چنین سامانی، برقراری « عدالت » میان قوای عقل و شهوت و غضب و در سراسر شخصیت انسان است.
- پس انسانی که آراسته به چهار فضیلت « حکمت » ، « خویشتن داری » ، « شجاعت » و « عدالت » است، نیک بخت است؛ این معیار میان همه انسان ها مشترک و ثابت است و با گذشت زمان تغییر نمی کند.

❖ دیدگاه ارسطو :

- ارسطو، شاگرد افلاطون، درباره معیار فعل اخلاقی نظری نزدیک به استاد خود دارد.
- ارسطو معتقد است که اگر عقل بر قوای دیگر حاکم شود، انسان به اعتدال در میان قوا می رسد و همین اعتدال، عامل سعادت و نیک بختی انسان است.
- به اعتقاد ارسطو شهوت و غضب همواره در معرض افراط و تفریط هستند اما عقل می تواند مانع این افراط و تفریط شود؛ البته شرط لازم برای چنین امری این است که خود عقل رشد کرده و به درجات مناسبی از معرفت دست یابد تا خودش دچار افراط و تفریط نشود.
- از نظر ارسطو، اگر قوای وجودی در خط اعتدال باشد، انسان به سعادت می رسد.
- ارسطو معتقد است این معیار، مشترک میان همه انسان هاست و عقل هر انسانی این اعتدال را درک می کند و آن را به عنوان امری درست می پذیرد.

➤ (ب) دیدگاه فیلسوفان دوره جدید اروپا

❖ دیدگاه کانت :

- کانت، فیلسوف قرن ۱۸ آلمان، عقیده دارد، معیار فعل اخلاقی را باید در « وجدان اخلاقی » جست و جو کرد.
- هر انسان در درون خود حقیقتی به نام وجدان اخلاقی دارد که او را به سوی عمل خیر اخلاقی دعوت می کند.
- هر کاری که انسان آن را صرفاً برای اطاعت از وجدان خود انجام دهد و هیچ گونه هدف و منفعت شخصی در آن نداشته باشد، خیر اخلاقی شمرده می شود.
- مثلاً اگر انسان عدل را نه به خاطر تشویق و تمجید دیگران و نه حتی برای رسیدن به سعادت، بلکه فقط بدان جهت که وجدان بدان دعوت می کند، انجام دهد، فضیلت است
- کانت می گوید: « برطبق قاعده ای عمل کنید که بتوانید اراده کنید که قاعده مزبور قانون کلی و عمومی شود ».
- مقصود کانت این است که عمل هر انسانی باید به گونه ای باشد که اگر دیگران هم همان کار را در مورد وی انجام دادند، او آن کار را بپسندد و عاملان آن را تحسین کند.
- جمله مشهور کانت: دو چیز همواره مرا به شگفتی وا می دارد:
- یکی آسمانی که بالای سر ماست، دیگر وجدانی که در درون ما قرار دارد.

❖ دیدگاه فیلسوفان طبیعت گرا :

- فیلسوفان طبیعت گرا و ماتریالیست و عموم کسانی که بُعد روحی و معنوی را باور ندارند، ریشه های فعل اخلاقی را در همان رفتار طبیعی انسان جست و جو می کنند.
- از نظر این گروه انسان، مانند سایر موجودات، هر کاری را برای منافع طبیعی خود انجام می دهد .
- « خوب » و « بد » عناوینی هستند که خود ما به هر کار می دهیم، بسته به اینکه آن کار به سودمان باشد یا به ضررمان.
- از آنجا که انسان زندگی اجتماعی دارد، ناگزیر است منفعت دیگران را نیز رعایت کند؛ زیرا، در غیر این صورت، منفعت خودش نیز حفظ نمی شود .
- بنابراین اولین قانون اخلاقی این است « آنچه برای خود می پسندی، برای دیگران هم پسند . در این صورت است که می توانی با دیگران زیست کنی . »
- توماس هابز می گوید : هرگاه انسانی بخواهد در برابر دیگران آزادی زیادی داشته باشد، باید به دیگران هم حق بدهد که در برابر او به همان میزان آزاد باشند.
- بنابراین دیدگاه، انسان از زمانی که دریافته نفع او در گرو نفع دیگران است، قواعد اخلاقی را ابداع کرده و مثلاً گفته است: باید با دیگران راستگویی پیشه کرد؛ در امانت نباید خیانت ورزید، باید با دیگران به عدل رفتار نمود و امثال اینها بر این اساس اموری مانند صداقت، عدالت و امانت داری در واقع ارزش حقیقی ندارند و فضیلت شمرده نمی شوند اما چون برای زندگی اجتماعی ضروری هستند و منفعت افراد در رعایت آنهاست، باید آنها را مراعات کرد.

➤ دیدگاه فیلسوفان مسلمان

- ابن سینا و دیگر فلاسفه مسلمان، دیدگاهی نزدیک به افلاطون و ارسطو دارند.
- ابن سینا و دیگر فلاسفه مسلمان، عقل را منبع شناخت فضیلت ها و ردیلت ها می دانند .
- عقل از آن جهت که رفتار خوب و بد انسان را تشخیص می دهد « عقل عملی »، می نامند.

- عقل فضیلت هایی مانند عدل، احسان، خویشتن داری و شجاعت را کمالاتی می داند که باعث رشد و کمال روح می شود؛ درست مانند آب و غذا و اموری از این قبیل که جسم انسان را رشد می دهند.
- هر انسانی فضیلت ها را دوست دارد و از رذائل اخلاقی مانند ظلم، بخل و ریا گریزان است.
- رذائل اخلاقی مانند ظلم، بخل و ریا به روح صدمه رسانده و آن را از کمال باز می دارند.
- هر انسانی به دنبال کسب فضائل است و با کسب فضائل، احساس نشاط و لذت می کند و به رضایت درونی می رسد
- فلاسفهٔ مسلمان می گویند اگرچه بشر به فضیلت ها فطرتاً علاقه مند است و عقل او آنها را زیبا و خوب می داند، فلاسفهٔ مسلمان می گویند اگرچه بشر به فضیلت ها فطرتاً علاقه مند است و عقل او آنها را زیبا و خوب می داند، اما انتخاب این فضائل و عمل به آنها چندان هم آسان نیست، زیرا انسان دو دسته تمایلات دارد:
  - ✓ تمایلات مربوط به بُعد مادی و حیوانی، مانند تمایل به ثروت و لذت های مادی.
  - ✓ تمایلات مربوط به بُعد روحی و معنوی، مانند تمایل به عدالت و سخاوت که تمایلاتی برتر هستند و فضیلت شمرده می شوند.
- علت انجام رذایل اخلاقی این است که گاه میان فضیلت ها و منافع و تمایلات مادی و حیوانی انسان تلاقی پیدا می شود؛ در چنین شرایطی اگر تمایلات حیوانی و مادی قوی باشند انسان را به سوی خود می کشانند و مانع رسیدن او به فضیلت ها می شوند و حتی او را به سوی رذیلت ها سوق می دهند
- فلاسفهٔ مسلمان معتقدند اینکه انسان می تواند فضائل و رذائل را بشناسد و حتی به آنها علاقه بورزد، به تنهایی نمی تواند باعث ترک رذیلت و تمایل به کسب فضیلت باشد؛ به نظر ایشان، علاوه بر این تمایل ذاتی، پشتوانه ای دیگر هم لازم است تا هنگام تضاد میان تمایلات شخصی و فضائل اخلاقی انسان بتواند فضائل را بر تمایلات ترجیح دهد. این پشتوانه به اعتقاد فلاسفهٔ مسلمان خداست؛ اگر خداوند نیز ما را به کسب فضائل ترغیب و از رذایل منع نماید و برای آنها پاداش و مجازات معین فرماید، میل به فضائل در انسان تقویت می شود.
- البته اعتقاد به خداوند، گرچه عامل تقویت کننده است، اما به این معنا نیست که عمل به فضیلت قطعی و حتمی می شود، زیرا در هر صورت، انسان موجودی مختار و با تمایلات قوی و شدید است و ممکن است برای رسیدن به آن تمایلات، از فرمان خدا هم سرپیچی نماید.

سوالات تشریحی

- ۱- کارهای انسان را به طور کلی به دو دسته می توان تقسیم کرد نام برده و هر کدام را با ذکر مثالی توضیح دهید؟
فعل طبیعی: کارهایی که انسان آنها را برای رفع نیازهای طبیعی خود انجام می دهد، از قبیل خریدمایحتاج روزانه، ورزش و تفریح.
فعل اخلاقی: کارهایی هستند که مورد ستایش و تحسین یا مورد سرزنش و تقبیح قرار می گیرند؛ مانند احسان، گذشت، ایثار
- ۲- تفاوت فعل طبیعی و فعل اخلاقی در چیست؟ با ذکر مثال توضیح دهید.
فعل طبیعی: کارهایی که انسان آنها را برای رفع نیازهای طبیعی خود انجام می دهد، از قبیل خریدمایحتاج روزانه،
فعل اخلاقی: کارهایی هستند که مورد ستایش و تحسین یا مورد سرزنش و تقبیح قرار می گیرند؛ مانند احسان، گذشت
- ۳- معیار فعل اخلاقی نزد افلاطون چیست؟
از نظر افلاطون، فعل اخلاقی با سعادت و نیک بختی حقیقی آدمی رابطه دارد. به اعتقاد افلاطون، فعل اخلاقی اگر در جهت سعادت حقیقی باشد، فضیلت محسوب می گردد و اگر برخلاف سعادت باشد و باعث شقاوت گردد، رذیلت و بدی شمرده می شود.
- ۴- به عقیده افلاطون چه زمانی یک فعل اخلاقی «فضیلت» یا «رذیلت» به شمار می رود؟
به اعتقاد افلاطون، فعل اخلاقی اگر در جهت سعادت حقیقی باشد، فضیلت محسوب می گردد و اگر برخلاف سعادت باشد و باعث شقاوت گردد، رذیلت و بدی شمرده می شود.
- ۵- به عقیده افلاطون در وجود انسان چند قوه اصلی نهفته است و هر کدام چه ویژگی هایی دارد؟
در وجود انسان سه قوه اصلی فعال هستند: «قوه شهوت» که انسان را به سوی لذایذ و امیال فرا می خواند.
«قوه غضب» که انسان را در برابر خطرها و موانع دعوت به ایستادگی و عکس العمل می کند.
«قوه عقل» که خوب را از بد تشخیص می دهد و سعادت واقعی را شناسایی می کند.
- ۶- افلاطون در پاسخ این سؤال «در چه صورتی یک عمل در جهت سعادت است» چه دیدگاهی ارائه می کند؟
عمل انسان در صورتی در جهت سعادت است که بنا به فرمان و راهنمایی عقل انجام پذیرد. یعنی قوه غضب و قوه شهوت، تحت کنترل و حکومت عقل باشند با راهنمایی عقل عمل کنند.
- ۷- به نظر افلاطون، اگر عقل بر قوه غضب و قوه شهوت حاکم شود، چه نتایج اخلاقی حاصل می شود؟
افلاطون می گوید؛ اگر عقل که از فضیلت حکمت برخوردار است حاکم باشد؛ قوه شهوت «خویشتن داری» پیش می گیرد. قوه غضب متصف به «شجاعت» می شود. برآیند و نتیجه چنین سامانی، برقراری «عدالت» میان قوای عقل و شهوت و غضب و در سراسر شخصیت انسان است.
- ۸- به نظر افلاطون، برای اینکه انسان به نیک بختی و سعادت برسد، باید به چه فضیلت هایی آراسته گردد؟
انسانی که آراسته به چهار فضیلت «حکمت»، «خویشتن داری»، «شجاعت» و «عدالت» است، نیک بخت است؛ این معیار میان همه انسان ها مشترک و ثابت است و با گذشت زمان تغییر نمی کند.
- ۹- عامل سعادت و نیک بختی انسان نزد ارسطو چیست؟ توضیح دهید.
ارسطو معتقد است که اگر عقل بر قوای دیگر حاکم شود، انسان به اعتدال در میان قوا می رسد و همین اعتدال، عامل سعادت و نیک بختی انسان است. به تعبیری دیگر از نظر ارسطو، اگر قوای وجودی در خط اعتدال باشد، انسان به سعادت می رسد. ارسطو معتقد است عقل هر انسانی این اعتدال را درک می کند و آن را به عنوان امری درست می پذیرد.
- ۱۰- به عقیده ارسطو، کدام دو قوه انسان همواره در معرض تفریط و افراط قرار دارند؟ توضیح دهید.
شهوت و غضب همواره در معرض افراط و تفریط هستند اما عقل می تواند مانع این افراط و تفریط شود؛ البته شرط لازم برای چنین امری این است که خود عقل رشد کرده و به درجات مناسبی از معرفت دست یابد تا خودش دچار افراط و تفریط نشود.

۱۱- ارسطو، «سعادت» را چگونه تعریف می کند؟ عمل بر طبق عقل و قابلیت انتخاب حد وسط و دستیابی به اعتدال

۱۲- کانت، معیار فعل اخلاقی را در چه چیزی جست و جو می کند؟ توضیح دهید.

کانت، فیلسوف قرن ۱۸ آلمان، عقیده دارد معیار فعل اخلاقی را باید در «وجدان اخلاقی» جست و جو کرد.

کانت می گوید هر انسان در درون خود حقیقتی به نام وجدان اخلاقی دارد که او را به سوی عمل خیر اخلاقی دعوت می کند. هر کاری که انسان آن را صرفاً برای اطاعت از وجدان خود انجام دهد و هیچ گونه هدف و منفعت شخصی در آن نداشته باشد، خیر اخلاقی شمرده می شود. مثلاً اگر انسان عدل را نه به خاطر تشویق و تمجید دیگران و نه حتی برای رسیدن به سعادت، بلکه فقط بدان جهت که وجدان بدان دعوت می کند، انجام دهد، فضیلت است.

۱۳- به عقیده کانت چه زمانی یک فعل، خیر اخلاقی شمرده می شود؟

هر کاری که انسان آن را صرفاً برای اطاعت از وجدان خود انجام دهد و هیچ گونه هدف و منفعت شخصی در آن نداشته باشد، خیر اخلاقی شمرده می شود

۱۴- قاعده اخلاقی کانت را نوشته و مقصود وی از این قاعده را توضیح دهید؟

کانت می گوید «بر طبق قاعده ای عمل کنید که بتوانید اراده کنید که قاعده مزبور قانون کلی و عمومی شود» مقصود کانت این است که عمل هر انسانی باید به گونه ای باشد که اگر دیگران هم همان کار را در مورد وی انجام دادند، او آن کار را پسندد و عاملان آن را تحسین کند.

۱۵- کانت جمله بسیار مشهوری دارد که بر اساس آن معتقد است دو چیز وی را به شگفتی وا داشته است؟ آن دو چیز کدامند؟

یکی آسمانی که بالای سر ماست، دیگر وجدانی که در درون ما قرار دارد.

۱۶- با توجه به دیدگاه فیلسوفان طبیعت گرا و ماتریالیست ها، ریشه های فعل اخلاقی را باید در کجا جست و جو کرد؟

فیلسوفان طبیعت گرا و ماتریالیست ها و عموم کسانی که بعد روحی و معنوی را باور ندارند، ریشه های فعل اخلاقی را در همان رفتار طبیعی انسان جست و جو می کنند. از نظر این گروه انسان، مانند سایر موجودات، هر کاری را برای منافع طبیعی خود انجام می دهد. بنابراین «خوب» و «بد» عناوینی هستند که خود ما به هر کار می دهیم، بسته به اینکه آن کار به سودمان باشد یا به ضرمان. از آنجا که انسان زندگی اجتماعی دارد، ناگزیر است منفعت دیگران را نیز رعایت کند؛ زیرا، در غیر این صورت، منفعت خودش نیز حفظ نمی شود.

۱۷- اولین قانون اخلاقی را نوشته، بگویید این عبارت که «هرگاه انسانی بخواهد در برابر دیگران آزادی زیادی داشته باشد،

باید به دیگران هم حق بدهد که در برابر او به همان میزان آزاد باشند». از کیست؟ اولین قانون اخلاقی این است «آنچه برای

خود می پسندی، برای دیگران هم پسند. در این صورت است که می توانی با دیگران زیست کنی.» - توماس هابز

۱۸- به عقیده توماس هابز، چرا انسان قواعد اخلاقی را ابداع می کند و آیا اموری مانند صداقت، عدالت و امانت داری، ارزش

حقیقی داشته و فضیلت اخلاقی شمرده می شوند؟

طبق این دیدگاه، انسان از زمانی که دریافته نفع او در گروه دیگران است، قواعد اخلاقی را ابداع کرده و مثلاً گفته است: باید با دیگران راستگویی پیشه کرد؛ در امانت نباید خیانت ورزید، بر این اساس اموری مانند صداقت، عدالت و امانت داری در واقع ارزش حقیقی ندارند و فضیلت شمرده نمی شوند اما چون برای زندگی اجتماعی ضروری هستند و منفعت افراد در رعایت آنهاست، باید آنها را مراعات کرد.

۱۹- با توجه به دیدگاه ابن سینا و فلاسفه مسلمان، منبع شناخت ها فضیلت ها و رذیلت ها کدام است؟ توضیح دهید .

عقل - عقل فضیلت هایی مانند عدل، احسان، خویشن داری و شجاعت را کمالاتی می داند که باعث رشد و کمال روح می شود؛ درست مانند آب و غذا و اموری از این قبیل که جسم انسان را رشد می دهند. بنابراین هر انسانی فضیلت ها را دوست دارد و از رذائل اخلاقی مانند ظلم، بخل و ریا گریزان است. این رذائل اخلاقی به روح صدمه رسانده و آن را از کمال باز می دارند. بنابراین هر انسانی به دنبال کسب فضائل است؛ زیرا او با کسب این فضائل احساس نشاط و لذت می کند و به رضایت درونی می رسد

۲۰- علت نامگذاری عقل عملی به این نام چیست ؟

این عقل از آن جهت که رفتار خوب و بد انسان را تشخیص می دهد «عقل عملی» ، می نامند.

۲۱- به عقیده فلاسفه مسلمان ، انسان دارای چند نوع تمایلات است؟ آنها را توضیح دهید.

انسان دو دسته تمایلات دارد: تمایلات مربوط به بعد مادی و حیوانی، مانند تمایل به ثروت و لذت های مادی. تمایلات مربوط به بعد روحی و معنوی، مانند تمایل به عدالت و سخاوت که تمایلاتی برتر هستند و فضیلت شمرده می شوند.

۲۲- به عقیده فلاسفه مسلمان ، علت انجام رذایل اخلاقی چیست ؟

علت انجام رذایل اخلاقی این است که گاه میان فضیلت ها و منافع و تمایلات مادی و حیوانی انسان تلاقی پیدا می شود؛ در چنین شرایطی اگر تمایلات حیوانی و مادی قوی باشند انسان را به سوی خود می کشانند و مانع رسیدن او به فضیلت ها می شوند و حتی او را به سوی رذیلت ها سوق می دهند.

۲۳- چرا فلاسفه مسلمان معتقدند شناخت فضائل و رذائل به تنهایی نمی تواند باعث ترک رذیلت و تمایل به کسب فضیلت باشد؟

زیرا علاوه بر این تمایل ذاتی، پشتوانه ای دیگر هم لازم است تا هنگام تضاد میان تمایلات شخصی و فضائل اخلاقی انسان بتواند فضائل را بر تمایلات ترجیح دهد. این پشتوانه به اعتقاد فلاسفه مسلمان خداست؛ اگر خداوند نیز ما را به کسب فضائل ترغیب و از رذایل منع نماید و برای آنها پاداش و مجازات معین فرماید، میل به فضائل در انسان تقویت می شود.

۲۴- به عقیده فلاسفه مسلمان، به هنگام تضاد میان تمایلات شخصی و فضائل اخلاقی انسان به چه پشتوانه ای نیازمند است تا بتواند فضائل را بر تمایلات ترجیح دهد؟ این پشتوانه به اعتقاد فلاسفه مسلمان خداست

۲۵- به عقیده فلاسفه مسلمان، اگر خداوند ما را به کسب فضائل ترغیب و از رذایل منع نماید و برای آنها پاداش و مجازات معین فرماید، آیا عمل به فضیلت قطعی و حتمی می شود؟ چرا؟

خیر در چنین شرایطی ، عمل به فضیلت قطعی و حتمی نمی شود، زیرا در هر صورت، انسان موجودی مختار و با تمایلات قوی و شدید است و ممکن است برای رسیدن به آن تمایلات، از فرمان خدا هم سرپیچی کند.

۲۶- هر یک از موارد سمت راست با کدام یک از گزینه ها در سمت چپ مرتبط است؟

الف) معیار فعل اخلاقی نزد کانت

۱- شره

ب) حد وسط قوه غضب نزد ارسطو

۲- وجدان

ج) حالت افراط قوه شهوت نزد ارسطو

۳- نفع

د) نظریه هابز درباره ابداع قواعد اخلاقی

۴- شجاعت

الف: ۲ ب: ۴ ج: ۱ د: ۳

سوالات پاسخ کوتاه

- ۱- کارهای انسان را به طور کلی به دو دسته می توان تقسیم کرد ، آنها را نام ببرید . **فعل طبیعی و فعل اخلاقی**
- ۲- کارهایی که انسان آنها را برای رفع نیازهای طبیعی خود انجام می دهد ، در زمره چه نوع افعالی قرار می گیرند؟ **فعل طبیعی**
- ۳- کارهایی که مورد ستایش و تحسین یا مورد سرزنش و تقیح قرار می گیرند؛ در زمره چه نوع افعالی قرار می گیرند؟ **فعل اخلاقی**
- ۴- **خرید مایحتاج روزانه و احسان و گذشت به ترتیب شامل چه نوع افعالی می شوند ؟ **فعل طبیعی و فعل اخلاقی****
- ۵- به عقیده افلاطون فعل اخلاقی با کدامیک از موضوعات اخلاقی آدمی رابطه دارد؟ **سعادت و نیک بختی حقیقی**
- ۶- به نظر افلاطون چه زمانی یک فعل اخلاقی ، فضیلت محسوب می گردد؟ **اگر در جهت سعادت حقیقی باشد.**
- ۷- به نظر افلاطون چه زمانی یک فعل اخلاقی، فضیلت محسوب می گردد؟ **اگر برخلاف سعادت باشد و باعث شقاوت گردد.**
- ۸- به نظر افلاطون ، کدام قوه انسان را به سوی لذایذ و امیال فرا می خواند ؟ **قوه شهوت**
- ۹- به نظر افلاطون ، کدام قوه انسان را در برابر خطرها و موانع دعوت به ایستادگی و عکس العمل می کند؟ **قوه غضب**
- ۱۰- به نظر افلاطون، اگر عقل که از فضیلت حکمت برخوردار است، حاکم باشد: قوه شهوت و قوه غضب متصف به چه صفتی می شوند؟
قوه شهوت « خویشتن داری » پیش می گیرد . قوه غضب متصف به « شجاعت » می شود .
- ۱۱- به نظر افلاطون، چه انسانی نیک بخت است ؟ **انسانی که آراسته به چهار فضیلت : حکمت، خویشتن داری ، شجاعت و عدالت است.**
- ۱۲- به نظر ارسطو ، چه زمانی انسان به اعتدال در میان قوا می رسد؟ **اگر عقل بر قوای دیگر حاکم شود.**
- ۱۳- به نظر ارسطو، عامل سعادت و نیک بختی انسان چیست؟ **اعتدال در میان قوای انسانی**
- ۱۴- به نظر ارسطو چه قوه ای می تواند مانع افراط و تفریط شهوت و غضب شود؟ **عقل**
- ۱۵- به نظر ارسطو کدام قوا در انسان همواره در معرض افراط و تفریط هستند؟ **شهوت و غضب**
- ۱۶- به نظر ارسطو به ترتیب، حالت افراط ، تفریط و حدوسط قوه عقل چیست؟ **جرزیه - سفاهت - حکمت**
- ۱۷- به نظر ارسطو به ترتیب، حالت افراط ، تفریط و حدوسط قوه غضب چیست؟ **تهور - ترس - شجاعت**
- ۱۸- به نظر ارسطو به ترتیب، حالت افراط ، تفریط و حدوسط قوه شهوت چیست؟ **شره - خمودی - خویشتن داری**
- ۱۹- کدام فیلسوف غربی معتقد بود که معیار فعل اخلاقی را باید در « وجدان اخلاقی » جست وجو کرد؟ **کانت**
- ۲۰- به عقیده کانت ، معیار فعل اخلاقی را باید در چه چیزی جست وجو کرد؟ **وجدان اخلاقی**
- ۲۱- به عقیده کدام فیلسوف، انسان باید ، طبق قاعده ای عمل کند که بتواند اراده کند، قاعده مزبور قانونی کلی و عمومی شود؟ **کانت**
- ۲۲- ابن سینا و فیلسوفان مسلمان دیگر، منبع شناخت فضیلت ها و رذیلت ها را چه چیزی می دانند؟ **عقل**
- ۲۳- دو دسته از تمایلات انسانی را فقط نام ببرید. **تمایلات مربوط به بُعد مادی و حیوانی - تمایلات مربوط به بُعد روحی و معنوی**
- ۲۴- به عقیده فیلسوفان مسلمان ، چه پشتوانه ای در انسان می تواند باعث ترک رذیلت و تمایل به کسب فضیلت باشد؟ **خداوند**

جاهای خالی را با استفاده از کلمات مناسب کامل کنید.

- ۱- انسان با مفهوم ..... آشناست و می تواند خوب و بد ..... را درک کند. اخلاق - اخلاقی
- ۲- اخلاق و درک خوبی و بدی را می توان یکی از وجوه تمایز ..... از سایر ..... دانست. انسان - موجودات
- ۳- انسان موجودی است اخلاقی که ... و ... را درک می کند و کارهایی براساس این درک انجام می دهد. حُسن - قبح
- ۴- کارهای انسان را به طور کلی به دو دسته می توان تقسیم کرد که عبارتند از فعل ..... و فعل ..... طبیعی ، اخلاقی
- ۵- کارهایی که انسان آنها را برای رفع نیازهای طبیعی خود انجام می دهد، در زمره فعل ..... قرار می گیرند طبیعی
- ۶- کارهایی که مورد ستایش و تحسین یا مورد سرزنش و تقییح قرار می گیرند در زمره فعل ..... قرار می گیرند. اخلاقی
- ۷- از نظر افلاطون فعل اخلاقی با .... و .... حقیقی آدمی رابطه دارد. سعادت - نیک بختی
- ۸- به نظر افلاطون، فعل اخلاقی اگر در جهت سعادت حقیقی یا برخلاف آن باشد، به ترتیب .... و .... محسوب می گردد. فضیلت - رذیلت (بدی)
- ۹- به اعتقاد افلاطون، قوه .... انسان را به سوی لذایذ و امیال فرا می خواند و قوه .... انسان را در برابر خطرها و موانع، دعوت به ایستادگی و عکس العمل می کند. شهوت - غضب
- ۱۰- به نظر افلاطون ، قوه .... خوب را از بد تشخیص می دهد و .... واقعی را شناسایی می کند. عقل - سعادت
- ۱۱- از نظر افلاطون، عمل انسان در صورتی در جهت سعادت است که بنا به فرمان و راهنمایی ... انجام پذیرد. عقل
- ۱۲- قوه ... و قوه .... ، تحت کنترل و حکومت عقل اند و با راهنمایی عقل عمل می کنند . غضب - شهوت
- ۱۳- افلاطون می گوید؛ اگر عقل که از فضیلت .... برخوردار حاکم باشد ، قوه شهوت .... پیش می گیرد. حکمت - خویشتن داری
- ۱۴- به عقیده افلاطون ؛ اگر عقل که از فضیلت .... برخوردار حاکم باشد ، قوه غضب متصف به .... می شود . حکمت - شجاعت
- ۱۵- به عقیده ارسطو، اعتدال در میان قوا ، عامل .... و .... انسان است. سعادت - نیک بختی
- ۱۶- به اعتقاد ارسطو .... و .... همواره در معرض افراط و تفریط هستند. شهوت - غضب
- ۱۷- به عقیده کانت، معیار فعل اخلاقی را باید در .... جست وجو کرد. وجدان اخلاقی
- ۱۸- به نظر کانت، انسان در درون خود حقیقتی به نام .... دارد که او را به سوی عمل ... اخلاقی دعوت می کند. وجدان اخلاقی - خیر
- ۱۹- به عقیده کانت ، اگر انسان عدل را نه به خاطر تشویق و تمجید دیگران و نه حتی برای رسیدن به سعادت، بلکه فقط بدان جهت که .... بدان دعوت می کند، انجام دهد، .... است . وجدان - فضیلت
- ۲۰- کانت می گوید بر طبق قاعده ای عمل کنید که بتوانید اراده کنید که قاعده مزبور قانون .... و .... شود . کلی ، عمومی
- ۲۱- کانت می گوید؛ دو چیز همواره مرا به شگفتی وا می دارد.... که بالای سر ماست و .... که در درون ما قرار دارد. آسمانی - وجدانی
- ۲۲- فیلسوفان .... و .... ، ریشه های فعل اخلاقی را در رفتار طبیعی انسان جست وجو می کنند. طبیعت گرا - ماتریالیست ها
- ۲۳- از منظر فیلسوفان طبیعت گرا و ماتریالیست ها، « خوب » و « بد » عناوینی هستند که خود ما به هر کار می دهیم، بسته به اینکه آن کار به .... ما باشد یا به .... مان. سود - ضرر
- ۲۴- توماس هابز می گوید : هرگاه انسانی بخواهد در برابر دیگران .... زیادی داشته باشد، باید به دیگران هم حق بدهد که در برابر او به همان میزان .... باشند. آزادی - آزاد
- ۲۵- ابن سینا و دیگر فلاسفه مسلمان ، عقل را منبع شناخت .... و .... می دانند. فضیلت ها - رذیلت ها
- ۲۶- به نظر فلاسفه مسلمان ، بشر به فضیلت ها .... علاقه مند است اما .... فضائل و عمل به آنها چندان آسان نیست. فطرتاً - انتخاب
- ۲۷- به عقیده فیلسوفان مسلمان ، تمایلات انسان یا مربوط به بعد ... است یا مربوط به بعد ... مادی (حیوانی) - روحی (معنوی)
- ۲۸- به عقیده فیلسوفان مسلمان ، تمایل به عدالت و سخاوت تمایلاتی ... هستند و ... شمرده می شوند. برتر - فضیلت
- ۲۹- به نظر فیلسوفان مسلمان، اعتقاد به ....، عامل تقویت کننده است، اما سبب نمی شود که عمل به .... قطعی و حتمی شود. خدا - فضیلت

تعیین کنید کدام عبارت صحیح و کدام غلط می باشد.

- ۱- اخلاق و درک خوبی و بدی را می توان یکی از وجوه تمایز انسان از سایر موجودات دانست. درست
- ۲- انسانی موجودی است اخلاقی که حُسن و قبح را درک می کند و کارهایی براساس این درک انجام می دهد. درست
- ۳- کارهای انسان را به طور کلی به دو دسته، فعل طبیعی و فعل اخلاقی می توان تقسیم کرد. درست
- ۴- کارهایی که انسان آنها را برای رفع نیازهای طبیعی خود انجام می دهد، را فعل اخلاقی می گویند. نادرست
- ۵- از نظر افلاطون فعل اخلاقی با سعادت و نیک بختی حقیقی آدمی رابطه دارد. درست
- ۶- به اعتقاد افلاطون، فعل اخلاقی اگر در جهت سعادت حقیقی باشد، فضیلت محسوب می گردد. درست
- ۷- به عقیده افلاطون، فعل اخلاقی اگر برخلاف سعادت باشد و باعث شقاوت گردد، رذیلت و بدی شمرده می شود. درست
- ۸- قوه شهوت انسان را در برابر خطرها و موانع، دعوت به ایستادگی و عکس العمل می کند. نادرست
- ۹- قوه عقل « خوب را از بد تشخیص می دهد و سعادت واقعی را شناسایی می کند. درست
- ۱۰- قوه غضب، انسان را به سوی لذایذ و امیال فرا می خواند. نادرست
- ۱۱- به نظر افلاطون، قوه غضب و قوه شهوت تحت کنترل و حکومت عقل اند و با راهنمایی عقل عمل می کنند. درست
- ۱۲- افلاطون می گوید، اگر عقل که از فضیلت حکمت برخوردار است حاکم باشد، قوه شهوت، خویشتن داری پیش می گیرد. درست
- ۱۳- به نظر افلاطون، قوه غضب متصف به « حکمت» می شود و عقل نیز به صفت « شجاعت » می رسد. نادرست
- ۱۴- به نظر افلاطون، انسانی که آراسته به چهار فضیلت حکمت، خویشتن داری، شجاعت و عدالت است، نیک بخت است. درست
- ۱۵- ارسطو، شاگرد افلاطون، درباره معیار فعل اخلاقی نظری نزدیک به استاد خود دارد. درست
- ۱۶- به عقیده ارسطو، اگر عقل بر قوای دیگر حاکم شود، انسان به اعتدال می رسد و اعتدال، عامل سعادت انسان است. درست
- ۱۷- به عقیده ارسطو، شهوت و غضب همواره در معرض افراط و تفریط اند و عقل نمی تواند مانع این افراط و تفریط شود. نادرست
- ۱۸- از نظر ارسطو، اگر قوای وجودی در خط اعتدال باشد، انسان به سعادت می رسد. درست
- ۱۹- کانت، عقیده دارد، معیار فعل اخلاقی را باید در « وجدان اخلاقی » جست وجو کرد. درست
- ۲۰- هابز می گوید هر انسان در درون خود حقیقتی به نام وجدان دارد که او را به سوی عمل خیر اخلاقی دعوت می کند. نادرست
- ۲۱- کانت می گوید، برطبق قاعده ای عمل کنید که بتوانید اراده کنید که قاعده مزبور قانون کلی و خصوصی شود. نادرست
- ۲۲- طبق جمله مشهور کانت، دو چیز شگفتی ساز است، آسمانی که بالای سر ماست و وجدانی که در درون ماست. درست
- ۲۳- فیلسوفان طبیعت گرا و ماتریالیست ها، ریشه های فعل اخلاقی را در وجدان انسان جست وجو می کنند. نادرست
- ۲۴- طبق اولین قانون اخلاقی آنچه برای خود می پسندی، برای دیگران بپسند. در این صورت می توانی با دیگران زیست کنی. درست
- ۲۵- توماس هابز می گوید: هرگاه انسانی بخواهد در برابر دیگران آزادی زیادی داشته باشد، باید به دیگران هم حق بدهد که در برابر او به همان میزان آزاد باشند. درست
- ۲۶- ابن سینا و دیگر فلاسفه مسلمان، دیدگاهی نزدیک به افلاطون و ارسطو دارند. درست
- ۲۷- فلاسفه مسلمان می گویند چون بشر به فضیلت ها فطرتاً علاقه مند است لذا انتخاب فضائل و عمل به آنها آسان است. نادرست
- ۲۸- به نظر فلاسفه مسلمان، شناخت فضائل و رذائل و علاقه مندی به آنها، به تنهایی می تواند باعث ترک رذیلت و کسب فضیلت شود. نادرست
- ۲۹- به نظر فلاسفه مسلمان، تضاد میان تمایلات شخصی و فضائل اخلاقی، نیازمند پشتوانه ای همچون خداست تا فضائل بر تمایلات ترجیح داده شوند. درست
- ۳۰- به عقیده فیلسوفان مسلمان، تمایلات انسان یا مربوط به بعد مادی و حیوانی است یا مربوط به بعد روحی و معنوی. درست
- ۳۱- به عقیده فیلسوفان مسلمان، تمایل به عدالت و سخاوت تمایلاتی برتر هستند و فضیلت شمرده می شوند. درست
- ۳۲- به نظر فیلسوفان مسلمان اعتقاد به خدا، عامل تقویت کننده است، و سبب می شود که عمل به فضیلت قطعی و حتمی شود. نادرست

سوالات تستی

- ۱- افلاطون برای این پرسش که «در چه صورتی یک عمل در جهت سعادت است» چه پاسخ مناسب تری ارائه می دهد ؟
- (۱) هرگاه به احساس نشاط و لذت و رضایت درونی برسد. (۲) هرگاه دریابد که نفع او در گرو نفع دیگران است. (۳) هرگاه بنا به فرمان و راهنمایی عقل انجام پذیرد. (۴) اگر معیار فعل اخلاقی وجدان باشد. گزینه ۳
- ۲- کدام تعریف افلاطون از فضیلت دقیق تر است ؟
- (۱) اگر فعل اخلاقی در ردیف شقاوت ابدی باشد. (۲) اگر فعل اخلاقی در جهت وجدان بیدار باشد. (۳) هرگاه فرد دریابد که نفع او در گرو نفع دیگران است. (۴) اگر فعل اخلاقی در جهت سعادت حقیقی باشد. گزینه ۴
- ۳- از نظر ..... فعل اخلاقی با سعادت و نیک بختی حقیقی آدمی رابطه دارد و هرگاه فعل اخلاقی در جهت سعادت حقیقی باشد، ... محسوب می گردد و اگر باعث ... گردد، رذیلت شمرده می شود.
- (۱) افلاطون - فضیلت - شقاوت (۲) هابز - فضیلت - شقاوت (۳) هابز - شقاوت - فضیلت (۴) افلاطون - شقاوت - فضیلت گزینه ۱
- ۴- با توجه به نظریه اخلاقی افلاطون، کدام مطلب را نمی توان برداشت کرد ؟
- (۱) اگر عقل که از فضیلت حکمت برخوردار است حاکم باشد ، قوه شهوت «خویشتن داری» پیش می گیرد . (۲) اگر عقل که از فضیلت اخلاقی برخوردار است، حاکم باشد، قوه غضب متصف به «حکمت» می شود . (۳) انسانی که آراسته به چهار فضیلت «حکمت»، «خویشتن داری»، «شجاعت» و «عدالت» است، نیک بخت است. (۴) قوه عقل «خوب را از بد تشخیص می دهد و سعادت واقعی را شناسایی می کند» گزینه ۲
- ۵- با توجه به دیدگاه ارسطو قوه غضبیه در سه حالت (حدوسط - حد افراط - حد تفریط) به ترتیب چه نام دارد ؟
- (۱) شجاعت - ترس - تهور (۲) تهور - شجاعت - ترس (۳) شجاعت - تهور - ترس (۴) ترس - تهور - شجاعت گزینه ۳
- ۶- با توجه به دیدگاه ارسطو قوه شهویه در سه حالت (حدوسط - حد افراط - حد تفریط) به ترتیب چه نام دارد ؟
- (۱) شره - خویشتن داری - خمودی (۲) خویشتن داری - خمودی - شره (۳) شره - خمودی - خویشتن داری (۴) خویشتن داری - شره - خمودی گزینه ۴
- ۷- با توجه به دیدگاه ارسطو قوه عقل در سه حالت (حدوسط - حد افراط - حد تفریط) به ترتیب چه نام دارد ؟
- (۱) حکمت - جربزه - سفاهت (۲) جربزه - سفاهت - حکمت (۳) سفاهت - حکمت - جربزه (۴) حکمت - سفاهت - جربزه گزینه ۱
- ۸- با توجه به دیدگاه ارسطو کدام قوه همواره در معرض افراط و تفریط هستند و قوه مانع این افراط و تفریط کدام است ؟
- (۱) عقل - شهویه - غضبیه (۲) شهویه - غضبیه - عقل (۳) غضبیه - عقل - شهویه (۴) عقل - غضبیه - شهویه گزینه ۲
- ۹- از نظر ارسطو، عامل سعادت و نیکبختی انسان کدام است ؟
- (۱) هرگاه به احساس نشاط و لذت و رضایت درونی برسد. (۲) هرگاه دریابد که نفع او در گرو نفع دیگران است. (۳) اگر قوای وجودی انسان در حد اعتدال باشد. (۴) اگر معیار فعل اخلاقی وجدان باشد. گزینه ۳
- ۱۰- از دیدگاه ارسطو سعادت چیست ؟
- (۱) عمل بر طبق وجدان (۲) عمل بر طبق عقل (۳) عمل بر طبق لذت و رضایت درونی (۴) عمل بر طبق منفعت گزینه ۲
- ۱۱- با توجه به نظریه کانت ؛ هر کاری که انسان ،صرفاً برای اطاعت از .... خود انجام دهد و هیچ گونه هدف و منفعت شخصی در آن نداشته باشد، خیر اخلاقی شمرده می شود.
- (۱) شهود (۲) تصمیم (۳) وجدان (۴) عقل گزینه ۳
- ۱۲- معیار فضیلت اخلاقی از نگاه کانت چیست ؟
- (۱) عمل بر طبق وجدان (۲) عمل بر طبق عقل (۳) عمل بر طبق تشویق و تمجید دیگران (۴) عمل به هدف رسیدن به سعادت گزینه ۱

۱۳- این جمله از کیست؟ دو چیز همواره مرا به شگفتی وا می دارد: یکی آسمانی که بالای سر ماست، دیگر وجدانی که در درون ما قرار دارد.

۱) کانت   ۲) هابز   ۳) افلاطون   ۴) ارسطو   گزینه ۱

۱۴- کانت می گوید؛ برطبق قاعده ای عمل کنید که بتوانید اراده کنید که قاعده مزبور قانون ... و ... شود.

۱) عمومی - ثابت   ۲) کلی - خصوصی   ۳) عمومی - متغیر   ۴) کلی - عمومی   گزینه ۴

۱۵- کدام عقیده با دیدگاه فیلسوفان طبیعت گرا سازگاری ندارد؟

۱) انسان، مانند سایر موجودات، هر کاری را برای منافع طبیعی خود انجام می دهد.

۲) ریشه های فعل اخلاقی را باید در رفتار طبیعی انسان جست و جو کرد.

۳) «خوب» و «بد» عناوینی هستند که ما به هر کار می دهیم، بسته به اینکه آن کار به سودمان باشد یا به ضررمان.

۴) معیار فعل اخلاقی باید وجدان باشد زیرا، در غیر این صورت، منفعت انسان نادیده گرفته می شود.   گزینه ۴

۱۶- مطابق عقیده فیلسوفان طبیعت گرا، عبارت زیر در کدام گزینه به درستی کامل می شود؟

قواعد اخلاقی مانند صداقت، عدالت و امانت داری در واقع ارزش حقیقی ... و ... شمرده نمی شوند و چون برای زندگی اجتماعی ... هستند و منفعت افراد در رعایت آنهاست، باید آنها را مراعات کرد.

۱) ندارند- فضیلت- ضروری   ۲) ندارند- رذیلت- ضروری   ۳) دارند- رذیلت- ضروری   ۴) دارند- فضیلت- ضروری   گزینه ۱

۱۷- این سخن که «هرگاه انسانی بخواهد در برابر دیگران آزادی زیادی داشته باشد، باید به دیگران هم حق بدهد که در برابر او به همان میزان آزاد باشند»، از کیست؟

۱) هابز   ۲) کانت   ۳) ارسطو   ۴) دکارت   گزینه ۱

۱۸- نظر ابن سینا درباره اخلاق شباهت و نزدیکی بسیاری با دیدگاه کدام فیلسوفان دارد؟

۱) کانت - هابز   ۲) افلاطون - دکارت   ۳) افلاطون - ارسطو   ۴) ارسطو - دکارت   گزینه ۳

۱۹- کدام یک از عبارتهای زیر با دیدگاه اخلاقی فیلسوفان مسلمان مطابقت نمی کند؟

۱) انسان می تواند فضائل و رذائل را بشناسد، اما این شناخت به تنهایی باعث ترک رذیلت و تمایل به کسب فضیلت نمی باشد.

۲) علاوه بر شناخت فضائل و رذائل و تمایل ذاتی، پشتوانه ای همچون خدا لازم است تا هنگام تضاد میان تمایلات شخصی و فضائل اخلاقی انسان بتواند فضائل را بر تمایلات ترجیح دهد.

۳) اگر خداوند ما را به کسب فضائل ترغیب و از رذایل منع نماید و برای آنها پاداش و مجازات معین فرماید، میل به فضائل در انسان تقویت می شود.

۴) اگر خداوند ما را به کسب فضائل ترغیب و از رذایل منع نماید، عمل به فضیلت قطعی و حتمی می شود.   گزینه ۴

گروه آموزشی عصر

www.my-dars.ir